

ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ԿԵՆՏՐԱԼ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ

Ա. ՏԱՐԻ. ՇՐՋԱՆ Ա. ՎԵՏԱՄԱՆՅԱՆ 1863

ՅՈՒՆՈՒՄԱՐ 43 ԹԻՒ 7

Կը հրատարակի ամեն ամսոյ 1 ին-ն 15 ին : Վեցամսեայ լրջանին գինը 20 զուրուշ կանխիկ վճարելի . ամեն թիւէ կըր-
նան ստորագրուիլ : Ստորագրութեան տեղերն են Թիֆլիզ Մեծարդոյ Աղեքսանդր աղա Երեցեան . Զմիւռնիա Մշակութեայ
գրասենեակը . Թէքէրտալ Պ . Թագաւոր Գէորգեան . Կէյքի , Օրթագիւղ , Ղընձըլար Պ . Խաչատուր Մանուկեան . Տրա-
պիզոն Պ . Խաչատուր Լեւոնտեան . Կ . Պօլիս Գալաթիայի խան Թիւ 4 Օրագրաց գործակալութեան սենեակը : Որ և իցէ
նամակ կամ գրութիւն յիշեալ սենեակը ուղղելու է խմբագրին անուամբ . փոստային ծախքը չվճարուած նամակ կամ գր-
ութիւն չընդունուիր : Ծանուցումը տողին 40 փայտ է : Դուրս ելթալիք Օրագրաց ճամբուն ծախքը աւելուցին վրայ է :

ԱՐԴԱՐՈՒԹՅԱՆ

Մեր Սահմանադրութիւն վերնադրո՞ւ հրա-
տարակած յօդուածներնուս մէջ ինչպէս որ ծա-
նոցեր էինք թէ մեք միշտ պատրաստ ենք Ազ-
գին իրաւանցը պաշտան կենալ ու միայն անոր
օգուտը դիտել , այն առաջադրութիւննիս կա-
տարելու եռանդեամբ վառուած՝ Մուշի վանքին
վրայք Արդոյ և ականատես բարեկամի մը առ-
մեջ հաղորդած լուրերը այս անգամ հրատարա-
կելու , և ազգային առժամանակեայ բարեխը-
նամ վարչութեան ուղադրութիւնը այս նիւ-
թիս վրայ հրաւիրելու առիթը կուենենանք :

Ազգային սեպհականութիւն ըսելով , եթէ
նոյն Ազգին իրաւունքները պիտի իմանանք ,
ինչպէս որ անանկ է , և եթէ ազգային սեպհա-
կանութեանց՝ ինչպէս , վանքերու , Հիւանդա-
նոցներու , Եկեղեցեաց և վարժարաններու քա-
րեկարգութեանցը հսկելն ալ Ազգին պարտաւո-
րութիւնն է , որ Ազգի մը քաղաքակրթութիւնն
ալ աս տեսակ բարեպաշտական հաստատու-
թեանց մէջ կը փայլի , ապա ուրեմն ամեն ան-
հատի առ Ազգն իւր ունեցած պարտուց անթերի
կատարումն ու սոյն այս տեսակ իրաց մէջ փըն-
տռելու է . իսկ ասկէ դուրս իւրաքանչիւր ան-
հատներու առ Ազգն ունեցած պարտաւորու-
թիւն ըսելով՝ անաչառ դատմամբ , վերացեալ

բառի մը յեղեղումը կրնացուի :

Պարտաւորութիւն ըսելով եթէ առ Աստ-
ուած ունեցած պարտաւորութիւննիս իմացու-
էր , ամեն մարդ ալ պէտք էր ան ատեն աշխարհք
իր ամեն պարագաներովն հանդերձ մէկ կողմ
ձգելով՝ և մարդկային ընկերութեան հրաժա-
րելով՝ վանքերու , անձանքերու ու լեռներու
մէջ առանձնանար . բայց ասանկ չէ , և Աստ-
ուած ալ ոչ ասանկ ստիպում մը ունի և ոչ ալ
ասանկ պահանջում մը , այլ ընդհանրական՝
“Աճեցէք և բազմացարուք , և լցէք գերկիր և
տիրեցէք դմա” , ահա՛ մարդկային ընկերու-
թեանց ծագումն ու անոնց իրաւանց սկզբունքը :

Արդ՝ իրաւանց սկզբան հիմը աս ըլլալով՝
մարդկային ընկերութիւններն ալ կարի պար-
տաւոր են իրենց ի յօդութենէ դէպի բարեխը-
նութիւն , ի յետադիմութենէ դէպի յառաջա-
դիմութիւն մղուելու ջանքը կրկնապատկել , ո-
րով և իրենց իրաւունքնին ալ ձեռք բերել կա-
րող ըլլան : Մարդկային ընկերութիւնըստծնիս
ամեն կարգի ամեն աստիճանի և ամեն կրօնքի
ծառայող անհատներն են . այս մեծ ընկերու-
թիւնը մասնաւոր ընկերութեանց բաժնուելով
զատ զատ ընկերութիւններ այսինքն՝ Ազգեր
ձևացել են , որոնց իրաւունքները կը կոչուին ,
իրաւունք ազգաց (որոս նասիօնալ) : Այս մաս-
նաւոր ընկերութիւններէն մեկն ալ մեր տարա-

գիր ու թշուառ Հայ հասարակութիւնն է, բայց ասոր իրաւունքը կրօնական հասարակութեան մը իրաւունքն է, վասն զի ազգաց իրաւունք կոչուած իրաւունքը, բանգի կրօնական հասարակութեան իրաւունքը և ազգաց իրաւունքը կոչուածները, միեւնոյն բաներ չեն, այլ իրարմէ տարբեր բաներ են :

Եւր խեղճ Հայ հասարակութեան իրաւունքն ալ կրօնական հասարակութեան վայելելիք իրաւունքն է միայն, և ահա՛ այս անգամ՝ մեր զրօնն նիւթ եղած լուրերն ալ մէկ քանի բարեւէր կրօնաւորներու կողմանէ եղած զրկանքն է, զրկանք մը որ միայն մեր ցուցուցած իրաւանց գէմ է :

Ահաւասիկ անոր պատմութիւնը :

Հայաստանի հրեշտակ արժանապատիւ Խըրիմեան Տ. Մկրտիչ անձնուէր վարդապետը իր ազգանուէր մամուլը Մուշոյ վանքէն ներս խօթած ատեն, (ո՛հ անխճեալ ճակատագիր, որ դատապարտուած կտեսներք զմեզ փոխանակ եկեղեցականներու առաքինութիւններն ու անձնուրացութիւնները զրուատեօք հրատարակելու, անտեղի վարմունքն կրենք) Մամբրէ, Յակոբ, և անշահասէր դատապարտընկալ Մկրտիչ վարդապետները փոխանակ զսուրբ Հայրը ուրախութեամբ ողջունելու, ընդգիմութիւններ կյարուցանեն : Ո՛հ, Աստուած իմ, Աստուած իմ, աս ի՞նչ ամօթ և ի՞նչ նախատիք է մեր Ազգին, մեր խեղճ ու տառապեալ ազգը փոխանակ իր եկեղեցականներէն բարիք, սէր, խաղաղութիւն և միեւնոյնութիւն ակնկալելու և դոնէ, դոնէ միայն անոնց բարի անունը լսելու, ո՛հ, դժբախտութեանցս, և ո՛չ ասոնցմէ մէկը կը լսէ կամ կը տեսնէ, շատ անգամ անոնց բարեւի համբաւները աւելի կտրտուցընեն զինքը (ասոնց մէջ ի՞նչպէս և մէկ քանի աղէկներ կան, բայց ի՞նչ կըլլայ մէկով, երկուքով հինգով) : Բայց այս պատմածնիս բան մը չէ աակաւին, դեռ սկիզբն է երկանց, ալ աւելի սարսափելիները կան, որոնք լսելով միայն կսոսկանք, իսկ տեսներով :

Խրիմեան արժանապատիւ վարդապետը իր օգնական Վանեցի Աղուանեան անձնուէր Յակոբ աղային հետ վանքին հաշիւը տեսած ատեննին, 1400 ուխտաբէն միայն 900 ուխտար կը գտնեն, 600 հատ սղոններէն (բիրինճ) անօթներ պահած, 50 անկողին և 50 վերմակ, և բայ ի ասոնցմէ վանքին անտուկին մէջ 24 պա-

տառաքաղ (չաթալ) և դանակ, հինուց մնացած 5—6 հատ անպետ կնիքներ, և 42,000 զրուշի ալ պարտամուրհակ մը : Ասանկ համբաւաւոր վանք մը ամենայն առատութեամբ ինքզինքը ապրեցընելէն զատ, մէկ քանի հազար քէսէ ստակ ալ պատրաստ դրամ եկամուտ կը, ունենալու էր, ասոնք չլլայէն և այսչափ ալ բան պակսէլէն զատ 42,000 զրուշ ալ ՊԱՐՏԻ :

Խեղճ Հայոց ազգ, ե՛րբ պիտի ազատիս արդեօք այս տեսակ պարտքերէ : Այս լուրերը մեզի հաղորդող ականատես բարեկամնիս Կհաւաստէ զմեզ որ վանքին մէջէն պակսած սղոններէն անօթներն ու ստակները և ուխտները յիշեալ երեք աղբասէր, հայրենասէր, անշահաքայ և առաքին վարդապետները շատ անգամ շրջակայ գիւղերը իրենց սիրահարներուն (Աստուածդ ողորմած, աս ի՞նչ է որ կըլսենք, ո՛հ, ո՛հ, իրաւամբ պատուհասներու արժանի իրողութիւն, բայց քու ժողովուրդդ, բայց քու անմեղ ժողովուրդդ, ո՛հ, զրիւր ձեռքերնիս կոտլայ հոս) կը զրկեն եղեր :

Վանքին ախոռին մէջ 78 հատ ընտիր և ծանրազինեօյգներ կան, որոնք վանքին համար ամենեւին օգուտ մը չունենալէն ի՞զատ, օրը 400 զրուշի չափ ալ վանքին վրայ ծանրութիւն ունին :

Այս նժոյգները միայն աղբին օգտաւ չեն առնող անշահաքայ վարդապետներէն սիրտը նեղացած ատեն դաշտին մէջ ատրճանակներ պարպելով ձիարշափ կելլեն, (յիբաւի այս սրբասէր վարդապետները եթէ Յունաստանի Համաթենական տօներուն կենդանի եղած ըլլային, անշուշտ փառաւոր մրցանակներ կընդունէին) :

Խեղճ Մկրտիչ վարդապետը ժողովուրդին վիճակը ճարտար կուսակիլն իմացընելու և անոնց դարման մը գտնել երթալու համար վանքին միաբաններէն ձի մը և 200 զրուշ կուգէ, և վերջապէս հազիւ հազ ձի մը և 10 հատ ալ պակաս քսաննոց ոսկի կուտան :

Դպրոցին բարեկարգութիւնն ալ վանքին բարեկարգութիւններէն կրնայ իմացուիլ :

Այս դպրոցին մէջ 30 ի չափ խեղճ և աղքատ սղաքներ կան, որոնց սորվածն է հայերէն լեզու մը միայն, և այն ևս խիստ տարտամ :

Ազգին այս անտերունչ զաւակացը ոչ վերան կայ և ոչ գլուխը, դպրոցին մէջ անանկ սարսափելի գարշահատութիւն մը կը պատմէ յիշեալ բարեկամնիս, որ ամենէն զօրեղ և պինդ առողջ մարդն անգամ կտկարանայ և մինչև կը

պիտի գործէ ապագայ սերնդեան համար : Քան զի ան՝ որ նախընթացի մը հետևորդ է , ան ալ հարկաւ իր հետևորդն ունի : Մեր հայրերը ազգին շահն ու ապագան զիտելով՝ իրենց գործակցութիւնն ու աջակցութիւնը յօգուտ ապագայ սերնդեան խնայելու չեն նոր սերնդեան , և ոչ արգելք ըլլալու են :

Երկու խօսք ալ մեր կղերին ընենք :

Կղերդ Հայաստանեայց , դուն որչափ ալ աղէտ ըլլաս , դարձեալ մեղադրանք է ազատ չես կրնար ըլլար , քու տգիտութիւնդ բարձրագոյն ուսմանց և գիտութեանց մէջ է միայն . իսկ ազգային շահուց և խաղաղութեան նկատմամբ աղէտ եմ չես կրնար ըսեր , վասն զի քու պաշտօնիդ բովանդակութիւնը այս երկու կէտերն են միայն , քու աս պաշտօնդ փափուկ և նուիրական պաշտօն մ' է , որուն վրայ աղէկ խոկա , քանզի դու ես պատասխանատու : Գոն մեր ազգին բարոյական առաջնորդը և քու նախնեացդ աթոռակալն ես , դուն իբրև հովիւ փոխանակ մեծի հօլուապետին՝ քեզի յանձնուած ժողովուրդը՝ իբրև քու նուիրական մեծ և առաջին գործդ զանոնք պիտի հօլուես , և ո՛չ ցրուես , պիտի միադնես և ոչ մաս մաս բաժնես : Ահա քու պաշտօնդ ասէ , դուն քու այս նուիրական պաշտօնիդ մէջ անձնուրաց պէտք է ըլլաս և քու ըրած անձնուրացութիւնդ , քու իշխանութեանդ փոքրիկութիւն չէ , այլ գիւցաղնութիւն : Գոն քու շահուց նկատմամբ մարդոց հաճելի երևելու համար ազգին բաղձնադրն ու իրաւանցը հակառակ կարծիք պաշտպանելդ ու շարժելդ՝ քու պատուոյդ ու աստիճանիդ նուաստութիւն կերեր . ուստի պէտք է որ դուն կարծիք պաշտպանես , այլ ամեն պարագայի մէջ ժողովրդեան շահն ու խաղաղութիւնը զիտելով հակառակ կարծիք պաշտպանողները համալուես :

Ահա՛ այս կապահանջութիւնքդ , և դուն քու զիւցաղնութիւնդ ու մեծութիւնդ միայն քու անձնուրացութեանդ մէջ փնտռէ , ինչպէս որ էին քու նախորդներդ (թէ որ ընեննէ աղէկ բան) :

Արդ՝ 1860 Մայիս 24 ի ազգովին հաստատուած Սահմանադրութիւնն ալ Հայ հասարակութեան առ կրօնս և առ միմեանս ունեցած պարտուց և իրաւանց բովանդակութիւնը կամ դաշինքն (ահտնամէ) է ըսինք , ուստի քանի որ Սահմանադրութիւնը (հոգ չէ մեզի համար

Սահմանադրութիւն է ըսուէր , կանոնադրութիւն է ըսուէր , վերջապէս ինչ որ կուզեն ան թո՛ղ ըսեն , քանզի մեր խնդիրը իրեն նմուշնը վրայ չէ , այլ բաւական է որ օրէնք մը կամ դաշինք մը ունեցած ըլլանք , մեր ուղածը աս է) Հայ հասարակութեան պարտուց և իրաւանց բովանդակութիւնը կամ դաշինքն է , ասպ ուրեմն մեր Սահմանադրութիւն ըսած կանոնադրութիւնն ալ Հայ հասարակութիւնը կազմող ժողովրդեան սիրտն ու հոգին է , և երբ այդ օրէնքը կամ դաշինքը քակուի , յայտնի է որ այդ ժողովուրդին առ միմեանս ունեցած փոխադարձ պարտուց և իրաւանց դաշինքը որ ըսել է , ժողովուրդին միութեան կապը քակուած կըլլայ և անատեն բռնութիւն՝ օրէնք , և կամքը՝ իրաւունք կըլլայ զորաւորին ձեռքը :

Յայտնի է որ ասանկ սկզբունք մը մեր աղէկն ու մեր եկեղեցւոյն նկատմամբ փաստական ընդհանր է , որ երբեք ապացոյցի չկարօտիր , քանզի աս ասանկ խնդիր մըն է որ ինքնին ապացուցուած ու ճանչցուած է : Ուստի ալ պատշաճ չենք դատեր այս նիւթիս վրայ ընդարձակօրէն ճառելու :

Գուցէ ըսողներ գտնուին թէ Սահմանադրութեան աղէկ բան ըլլալուն համադրուած ենք , բայց սակայն ինչ օգուտ որ դործադրութիւնը մեր ձեռնհասութեան վեր ու միայն դերագոյն ատեանի մը վաւերացումն ու անոր տալիք հրամանն կախումն ունի :

Մենք այս ըսուածին որչափ անտեղի ու տխար փաստ մը ըլլալը ցուցնել պատշաճ չենք դատեր , բայց միայն սա կրննք որ այս Սահմանադրութեան կամ կանոնադրութեան գործադրութիւնը ազգին միութեան կախումն ունի ընդհանրապէս . ուստի աւելի աղէկ կըլլայ որ ազգին այլ և այլ կարծիքները իրար միացունենք , և աս ալ կկարծենք որ դժուար խնդիր մը չէ , թէ կիրքի տեղ կարծիքները խօսիլ սկսին , որ է օրինաւորութեան սկզբունքը : Ուրեմն ,

Եթէ ազգին բարիքը եթէ ընդհանուրին օգուտը մեր անձնական յատուկ շահէն և մեր փառքէն ու բոլոր անձնական կիրքէն (ինչպէս որ պէտք է անանկ ըլլայ) վեր դասելով՝ ազգին օգուտն ու շահը ուղել է մեր զիտաւորութիւնը , չլիքնք անցեալը , ներքին միջնէ հիմա մէկզմէկու դէմ եղած բուռն անարդանաց , ու միայն մենք ըսենք ու մենք իմանանք , մենք խօս-

Ամեն ատեն ցաւ ու ցեց ,
Հայոց տնակ քայքայեց ,
Դուրսէն տպտակ , ներսէն ցեց ,
Զգա՞ց յայնժամ ուսկից էր :

Հայուն քաշածն ո՛հ , շատ էր ,
Սեւուկ սրտիկն տխրահեր ,
Խր թշնամին իր մէջն էր ,
Տեսա՞ւ արդեօք , այն ո՞վ էր :

Երբ թշնամայն առջևէն
Հալածական իր տունէն
Փախուստ կուտար հեւալէն ,
Գիտցա՞ւ թէ այն իր հեան էր :

Իշխանութիւն իր ձեռքէն ,
Ազատութիւնն եւ օրէն ,
Խլեց , առաւ համօրէն ,
Զգա՞ց Հայն իսկ , այն ո՞վ էր :

Ասդին անդին ցիր ու ցան ,
Թափառական անպաշտօն ,
Զունէր ոչ ոք օգնական ,
Գիտէ՞ր Հայը , ինք ո՞ր էր :

Սիրուն երկրէն տարագիր ,
Սրտիկն Հայուն վշտակիր
Հեծեց , միջեց ի նանիր ,
Գիտէ՞ր , իր մէջն ի՞նչ ունէր :

Ատրուպէին ցուրտ ձեռքեր ,
Հայուն ճակատէն սրտկաս չէր ,
Անոյշ անոյշ կը շոյէր ,
Գիտէ՞ր , անոր միտքն ի՞նչ էր :

Սեւ մկրատիւ բարդն Հայուն
Կարել տակէն մինչ ի քուն ,
Քամել կամբ թափաղուն ,
Ասկէց ուրիշ ի՞նչ կրնէր :

Ողբ , հաւառչանք եւ կոծ մեծ ,
Հայ սրտերէն մահուան մերձ ,
Ելան , բայց ոչ ոք լսեց ,
Արդեօք սիրա էր թէ քար էր :

Բայց , ո՛հ , յանկարծ Աչքն անքուն ,
Տեսաւ , սարսեց թշնամայն
Խեղք , միտք , խորհուրդ , կամք փցուն ,
Տեսաւ անշուշտ թէ ո՞վ էր :

Արդ թշնամին դատապարտ ,
Ինկաւ մէկէն իւր դակարթ ,

Որ ի վաղուց էր պատրաստ ,
Բռնուեցաւ , ո՞վ որ էր :

Հայն համարձակ եւ ազատ ,
Իւր դիւցադնայն հարազատ ,
Ցուցուց այն սիրտն ու ճակատ ,
Բռնաւորին կամքն ի՞նչ է :

Անցան անցան այն օրեր ,
Որք թաղուցին Ազգն տեր ,
Փոխան կրից՝ կանոններ
Պիտի տիրե՞ն յաւստեան :

Ա . Գ . Մ .

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ

Ազգի մը մէջ հասարակաց խեղճութիւնը
ո՛րչափ որ շատ ըլլայ , հասկցիր որ անձնասիրու-
թիւնն ալ այնչափ տիրած է իր մէջը :

ՍԵԿՈՐ

Իմաստութեամբ տերութիւններ կկանգ-
նուին , հասարակաց հոգով կպահպանուին ,
անձնասիրութեամբ կկործանին :

ՆՈՅՆ

Անձնաւորը ոչ մէկու մը սիրելի կըլլայ , ու-
պա ուրեմն անձնասիրութիւնը բարոյական մար-
դաստանութիւն մըն է :

ԿԱՍԹՈՆ

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Ինչպէս որ թերթերնուս առաջին թուով
Ուսումնասիրաց անուն բարեւոյատակ ընկերու-
թեանմը կազմութիւնը ծանուցինք , բերկրու-
թեամբ սրտիկմանուցանենք ահա այսօր ալ . որ
յիշեալ աղբօղումընկերութեան հետընտասե-
ղին Գում Գարու Մուսալա ըսլած թաղը թիւ
3 զբօսարանին մէջ առանձին տեղ մը բացուեցաւ
և կը յուսամք որ յաջորդ թիւերնուս միջոցաւ ալ
աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ պիտի հա-
ղորդենք մեր սիրելի ազգայնոց :

ԽՏԱՆԴԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ

ՄԻՆՍՍ Մ . ՀԱՅԿ ԴՍՓԱՄԱՃԵԱՆ

ԱՆԻԵՆԱՆ ՏՊԱՐԱՆ ՎԵՋԻՐ—ԽԱՆ

դուրեց : Պլուխս վեր վերցուցի երկինքը կապուտ էր . եւ արեգակին տաք ճառագայթմանը երկար ծխները զներէն ընդմիջելով՝ բանտիս բարձր եւ տխուր պատերուն վրայ , մեծամեծ լուսոյ անկիւններ կտտուերագրէին : Արդարեւ գեղեցիկ օդ մը կար :

Պտուտակած եւ սանդուղէ մը վեր ելլելով նեղանցքէ մը անցանք . հետեւաբար երկրորդէ մը , եւ դարձեալ երրորդէ մը . ուր յաճ դուռ մը բացուեցաւ , եւ տաք ու աղմկալից հով մը զարկաւ երեսիս : Ասիկայ ատենական սրա հին բաղմութեան շնչառութիւնն էր : Ներս մը տայ :

Իմ հոն երեսնալէս ձայնից եւ ղէնքերու շնկոյ մը ելաւ : Աթուները դղրդանօք մը իրենց տեղերը դուռեցան , որմերը թնդացին . եւ մինչդեռ ես այն երկար սրահին մէջ տեղէն կանցնէի , որուն երկու կողմը ժողովուրդը լեցուէր , եւ որոնց առաջքը կարգ մը զինուոր պատի նըման շարուած էին , ինքզինքս նոյն բաղմութեան աչքերուն ըրած շարժմանց կեդրոնը կհամարէի եւ կերերցընէի այս բերանաբաց եւ գլխիկոր էակները :

Այս միջոցին ինքզինքս նշմարեցի որ առանց երկաթի էի . բայց չեմ յիշեր թէ ո՞ւր կամ ե՞րբ զանի իմ վրայէս վերցուցին : Ինծի համար որոշեալ տեղը հասած ատենս խոր լուծիւն մը տիրեց , եւ այն վայրկեանին որ խռովութիւնները դադրե-

ցաւ տմբոխին մէջ , նոյնը դադարներուս մէջ ալ դադարեցաւ . յայտնապէս հասկցայ մէկէն՝ ի մէկ հոն ինչ որ առաջուրն է խառն ի խառն կերպով մը միայն նշմարած էի , թէ սահմանեալ վայրկեանը հասած էր , եւ թէ զիս հոն բերած էին իմ դատականիքս լսելու :

Ձեմ՝ գիտեր ի՞նչպէս այս դադարը մրտաբիւ մէջ որ եկաւ վախ մը չի պատճառեց ինծի . պատուհանները բաց էին . եւ քաղաքին օդը ու աղմուկը ազատօրէն դուրսէն ներս կուգար . հարսնիքի տան մը պէս լուսաւոր էր սրահը . եւ արեգակին զուարթ ճառագայթները անդին ասդին լուսեղէն պատուհաններու ձեւեր կտտուուերագրէին . մերթ տախտակամածին վրայ երկնցած , մերթ սեղաններու վրայ ընդարձակած , եւ մերթ պատերու անկիւններէն բեկբեկած . եւ այս լուսաշող անդրադարձութիւններէն մինչեւ պատուհանները , ամեն մէկ ճառագայթ օդին մէջ սսկեղէն փոշուոյ սիւն մը կը կաղմէր :

Սրահին խորը եղող դատաւորք դոհութեան կերպ մը ունէին . հաւանակաբար շուտով լմնցընելուն ուրախութենէն . պատուհանի մը լոյսէն քաղցր կերպով լուսաւորուած նախագահին դէմքը հանդարտութեան եւ բարութեան նշաններ ունէր . եւ երիտասարդ ատենակալաց մէկը իւր փողպատին ծայրերը ճմլթկելով զուարթութեամբ մը կտեսնուէր՝ ի շնոր-

հըս իւր կռնակի Եթողին վրայնստած վարդա-
դոյն գլխարկով գեղեցիկ կնկան մը հետ :

Իսկ քաղաքացի դատաւորաց դէմքն էր
մինակ տոգոյն եւ վաստակարեկ . կերեւայ թէ
պատճառը բոլոր գիշեր աշխատանքն ու ար-
թուն կենսան ըլլալու էր . կը դուշակէի այս
բարի քաղաքացուց դէմքերէն որ քնտնալու ալ
մեծ վախաք մը ունէին , վասն զի սմանք կը
յօրանջէին , եւ բնաւ երեսնուն չէր տեսնուէր
թէ , մարդ մը մահուան դատաւարտած
էին :

Դիմացս դանուած սլատուհանին մէկը բո-
լորովին բաց ըլլալով՝ ծովեղերքին վրայ ծաղկի
առեւտուր ընողներուն խնդալը կըլէի . եւ նոյն
սլատուհանին եղբորը քարին ճեղքին մէջ գըտ-
նուած գեղեցիկ գեղնագոյն տունկ մը ճա-
ռագայթով մը հովէն կը տատանէր շարու-
նակ :

Ի՞նչպէս կարելի էր այսչափ հաճոյակաքն
ազդեցութեանց մէջ աղէտաբեր դաղափարի
մը աեղի ունենալը : Ի՞նչ օրով եւ լուսով անկա-
րելի էր ինծի համար աղատութենէ զատ ուրիշ
բանի վրայ փրածել . յուսոյ ճառագայթներ
սկսան ծագիլ մտքիս մէջ՝ ինչպէս որ արեգակը
արդէն ծագած էր չորս կողմն . եւ վտահանա-
նալով կսպասէի իմ դատաւինիքիս , ինչպէս
որ կրնայ սպասուիլ կենաց եւ ազատու-
թեան :

Այս մէկ կարճ խօսքը նմոն այն թերին որ
կարգելու ճճիի մը թռչըտիլը , զիս իրականու-
թեան մէջ դահալիւթեց , Լուսոյ ճառագայթ-
ներու մէջ տեսայ յանկարծ աչքիս առաջը ,
առեւտուան տխուր սրահը . դատաւորաց արիւնա-
թաթաւ ցնցոտիներով ծանրաբեռնեալ պայտե-
րը , ապուշ դէմքով վկաներու երեք կարգը . բազ-
մոյն ծայրի երկու պահապան զինուորները , սեւ
հագուստներու խշրտիլը , սրահին խորը խաւարին
մէջ խճողող բազմաթիւ անձանց գլուխները , եւ
տատաւերկու դատաւորաց իմ վրայ յառած ան-
թարթ հայեցուածքնին , որովքնացած ատենս
հսկած էին :

Ոտքի ելայ . ակռաներս կկրճտէր , սրունք-
ներս կթոտէր էին . եւ ձեռքերս այն աստիճանի
կղողար որ չէի գիտեր թէ ուրկէ կարենամ պիտի
իմ հագուստներս դանալ . առաջին քայլափոխը որ
ըրի խիստ ծանր բեռնաւորուած բնունակրի մը
պէս կգլտորէի : Սակայն հետեւեցայ բանտա-
պետիս :

Երկու պահապան զինուորները բանտին
սեմին վրայ ինձ կսպասէին , եւ հոն ձեռքերուս
ձեռնակապ անցնելով՝ մէջէ մէջ անցած փական-
քով մ'ալ ուշադրութեամբ մըկ զպեցին : Թո-
ղուցի ուղածնին ընել . մեքենայի վրայ կրկին
մեքենայ մ'էր :

Ներքնափակի մէջ տեղէն անցած ատենս
նիս , առաւօտեան նուրբ օդը զիս քիչ մը կաղ-